

**NOOSPHERIC EDUCATION OF PERSONALITY:
CHALLENGES OF TIME, SOME APPROACHES TO QUALITY
ASSURANCE IN HIGHER EDUCATION**

**НООСФЕРНА ОСВІТА ОСОБИСТОСТІ: ВИКЛИКИ ЧАСУ, ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО
ЯКІСНОГО ЗАБЕСПЕЧЕННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

Надія Кічук

доктор педагогічних наук, професор
E-mail: tonya82kichuk@gmail.com
Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Nadiia Kichuk

doctor of Pedagogical Sciences, Professor
E-mail: tonya82kichuk@gmail.com
Izmail State University of Humanities, Ukraine

ABSTRACT

The article presents the results of analytical work aimed at clarifying the scientific status of the concepts «noosphere education», «noosphere personality», «noosphere pedagogy». The context of the analysis was a special period of personal and professional development of a person during his life – the main stage of formation of professional identity in higher education. The development of the culture of quality of noosphere education of the future specialist is largely due to the involvement of resources of the educational process. It is, in particular, about providing students with new educational services – the ability to professional self-realization in an alternative educational institution.

Self-reflection of the experience of preparing masters of preschool education in the educational program «Alternative Preschool Education» at Izmail State University of Humanities shows the prospects of such an approach in terms of providing students with quality noosphere education and building an integrated educational brand platform in higher education.

Key words: *noosphere education, noosphere personality, competitive specialist, noosphere relations of a specialist.*

Постановка проблеми. Освіта постає тим базисом, який визначає соціокультурне в людині. За реалій сьогодення це відбувається на основі нової філософії – ноосферизму, де домінуючою є ідея соціоприродної гармонії, яка не можлива поза інтелектуального ресурсу та духовності особистості. Зазначене актуалізує роль вищої школи, адже саме тут відбувається особистісно-професійна ідентифікація майбутнього фахівця, створюються передумови розвитку таких затребуваних нині якостей, як здатність особистості брати на себе відповідальність за все що відбувається у навколишньому світі, постійно і наполегливо самовдосконалюватися, підвищуючи свою культуру та збагачуючи духовність.

Отже, постає проблемним питання такого змісту: які засоби доцільно вважати ефективними з огляду на набуття сучасною вітчизняною вищою школою ознак ноосферної? Адже вчені вважають, що освітній процес в інноваційному закладі вищої освіти за своїм змістом і вектором впливу на студентську молодь має цілісно формувати його здатність передбачати наслідки своїх дій (для природи, соціуму, ноосферної економіки) з акцентуванням на людинозбережування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення і узагальнення наукових джерел, де безпосередньо або опосередковано розглядаються певні аспекти розвитку особистості у ноосферному вимірі та технології реалізації ноосферної освіти у контексті професійної підготовки майбутніх фахівців, засвідчує, по-перше, про те, що поки не

склалось загальноприйнятого дослідниками тлумачення поняття «ноосферна освіта». По-друге, правомірно говорити, що лише в постановочному плані йдеться про ноосферну педагогічну парадигму. Досліджуючи європейський вимір системи освітніх цінностей, деякі вчені здебільшого опосередковано торкаються ноосферних імперативів вітчизнянної соціальної практики (Є. Біденко, 2019) та у пошуках нових механізмів управління закладом освіти зауважують на важливості «філософії ноосферного управління» (О. Здор, 2021). У своїх дослідженнях учені звертаються до генези ноосферного розвитку людини в сучасних умовах глобальної інтеграції (Є. Борінштейн, Л. Соколова, О. Іванова, С. Осауленко), інвестиційної привабливості освіти в умовах переходу до ноосферного освітнього простору (С. Єрмакова, В. Криворучко, І. Педько, В. Ціпуринда).

Мета статті полягає у конкретизації змістового наповнення поняття «ноосферна освіта», висвітленні деяких практико-орієнтовних підходів до виховання у студентів духовності у ноосферному вимірі.

Виклад основного матеріалу. Феноменологія ноосферної освіти становить підвищений інтерес науковців, насамперед, через акцентування на формуванні у підростаючого покоління нової світоглядної і економіко-теоретичної платформи регіонального розвитку, де освіта постає «рушійною силою». Встановлене її неперевершене значення в розробках таких моделей регіонального розвитку, котрі наповнені «ноосферним змістом», та в яких імперативом постає людино-природоцентрованість (Осуленко, 2021:11).

Принагідно зазначимо, що термін «ноосфера» виник у результаті осмислення вченими наукового доробку В. І. Вернадського відносно єдності і гармонійності підсистем «людина», «виробництво», «природа», де найактивнішою визнано роль підсистем «людина у Всесвіті».

Зазначене актуалізує соціально-педагогічну потребу у фокусуванні уваги на своєрідності філософії ноосферного розвитку сучасної освіти в інформаційному суспільстві, розумінні гармонійності існування «всього живого і не живого» на планеті Земля; у цьому сенсі навіть з'явилися нові поняття (ноосферне мислення, ноосферна особистість та ін.). Вчені активно розробляють підходи до розв'язання такого завдання: віднайдення конструктивних педагогічних підходів до планетарного виховання, суть якого вбачають у досягненні особистістю рівня усвідомленості своєї нероздільності з планетою (Зеленов, 2009).

У зв'язку із зазначеним, привертає увагу й існуюча відмінна від найпоширеніших дослідницька позиція (Цибулько, 2019). Згідно такої позиції визнано доцільним розглядати ноосферну освіту наближено до конструкту «підприємницька освіта» (або, навіть, «бізнес-освіта»), де домінує ноосферний гуманізм, маркерами якого розглядають «гідне життя кожної людини», «екологічна безпека», «нова ера існування з технологіями і виробництвом». Отже, якісно новим змістом наповнюється аксіологічна сфера життєдіяльності особистості та виокремлюється якісно новий вектор її духовного розвитку та духовності вцілому.

Окреслена проблематика особливо актуалізувалася дотично започаткованого досвіду, який склався в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті щодо підготовки здобувачів вищої освіти за освітнім ступенем «магістр» та спеціальністю «Дошкільна освіта» й освітньою програмою «Альтернативна дошкільна освіта». Особливо це виявилось, по-перше, у відсутності належного маркетингового інструментарію, поза якого неможливі ефективно підприємництво в освітній сфері. По-друге, загостренням проблемних питань, пов'язаних із бізнес-комунікацією магістрантів, що негативно позначається на розвитку їх навичок управління альтернативними закладами дошкільної освіти. В нашому досвіді підготовки таких фахівців закладів дошкільної освіти, які здатні зробити кар'єру в бізнесі, ми обмежилися розвитком їх прикладних умінь, базуючись на педагогічних техніках, котрі вже апробовані у вітчизняних

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Педагогічні науки. Випуск 53.

дошкільних закладах освіти (зокрема, вальдорфського закладу дошкільної освіти «Сонях» (м. Київ), ЗДО «Наш Вулик» (м. Вишгород), приватний дитячий садок «Левенятко» (м. Київ) та ін.

По суті інтегрованим результатом засвоєння освітньої програми слугує готовність випускника до бізнес-інновацій у сфері дошкільної освіти. Отримавши освітню послугу у вигляді компетентності щодо втілення альтернативного підходу до сталої освітньої практики стосовно організації інноваційного закладу освіти, випускник набуває конкурентноздатності та успішної особистісно-професійної самореалізації відповідно до новітніх вимог соціуму. З-поміж останніх, особливої актуальності набуває, зокрема, затребуваність суспільства у фахівцях, здатних надавати додаткові освітні послуги, пов'язані із суттєвим поліпшенням і психічного (Кічук, 2019), і психоемоційного (А. В. Кічук, 2020) здоров'я особистості на всіх етапах її життєвого шляху.

Окрім окресленого, цей заклад вищої освіти крім цього набуває ознак брендовості наданих освітніх послуг здобувачам; однією з таких ознак постає спроможність надання таких освітніх послуг майбутнім фахівця, які здатні повноцінно, і, водночас, конкретно відповідати запитам соціуму певного регіону. А сучасним українським соціумом уже вироблено попит на ринку освітніх послуг саме на креативного фахівця, здатного самостійно створити освітній продукт у вигляді або альтернативного закладу дошкільної освіти в цілому, або певної його сфери діяльності, де домінуватимуть ноосферні взаємини фахівця як із собою, іншими, регіональним природним довкіллям. Зазначене актуалізує проблему виховання духовності у студентства у ноосферному вимірі.

Відтак, маємо підстави приєднатися до висновків деяких дослідників (Криворучко В., Бідюк А., Ракова Л., Жигилевич О., Шклярчук К.) відносно того, що на часі зосередження наукових розвідок на взаємозв'язку, взаємозалежності і взаємозумовленості підсистем «особистість ноосферного типу – особистість у ноосферному вимірі» та «конкурентноздатна особистість – підприємницька освіта – конкурентноспроможна економіка».

Оскільки підприємницька освіта визначає важливим вектором освітнього процесу сучасного закладу вищої освіти його ресурсність щодо розвитку у студентів додаткових можливостей, то актуалізується й аспект мобільності здобувачів вищої освіти.

Доведено, що класичним доробком, яким започатковано поглиблення наукових уявлень про феноменологію мобільності ще у 1927 році, є праця Пітірима Сорокіна «Соціальна мобільність». Так, на думку автора доцільно розуміти мобільність як переміщення певного соціального об'єкта (індивіда груп цінностей) у межах єдиного соціального простору із однієї позиції в іншу. До того ж, вченим аргументовано доведена правомірність розрізняти такі типи мобільності, як-от: горизонтальна (йдеться про перехід певного соціального об'єкта від однієї соціальної позиції до іншої, що перебуває на тому самому соціальному прошарку – рівні); вертикальна мобільність, що пов'язується із зміною соціальної позиції соціальних об'єктів, і яка може відбуватися як висхідно, так і спадно. Відтак, розширюється суто педагогічне проблемне поле, де ключового значення набуває мобільність: є підстави пов'язувати останню із шансами особистості на кар'єрний успіх, гарантоване її кар'єрне зростання особистості за умови усвідомлення ваги мобільності, здатності до неї, а також осмислення людини «як конструктивно змінювальної» (К. Роджерс). Зазначимо, що деякі дослідники (Н. Коваліско, С. Кугель) стверджують: оскільки існують різні передумови (об'єктивні – можливість зміни статусу та суб'єктивні – орієнтація на зміну статусу), то варто розрізняти ще й реальну і потенційну мобільність особистості. Якщо потенційна мобільність розуміється як наміри особистості змінити свою соціальну позицію, то реальну мобільність «призводить» уже критичний рівень потенційної мобільності; оскільки ж своєрідність ситуації і ціннісні орієнтації особистості є вирішальними у здійсненні нею своїх намірів, то прогнозувати обов'язковий перехід потенційної мобільності у реальну можна лише умовно.

Принагідно відмітимо той факт, що нині вважається найбільш дослідженою як вітчизняними (Є. Іванченко, Н. Коваліско, А. Кузьмінський та ін.), так і зарубіжними (П. Блау, О. Данке, Д. Фезерман та ін.) науковцями саме соціальна мобільність. Мабуть, це пов'язано, з одного боку, із вже сформованою науковою базою дослідження означеного явища як соціальної категорії, а з іншого – взаємозв'язком соціальної мобільності сучасної людини й домінуючою характеристикою сучасного світу – мобільності, обумовленої неупинно стрімким розвитком інформаційних технологій та техніки. До того ж існує думка (Ю. Калиновський) про доцільність розглядати професійну мобільність теж як соціальну, оскільки вона пов'язана не лише з соціумом та виступає сферою фахової підготовки особистості, а й є складовою освіти; отож, професійна мобільність «розширює життєві шанси особистості».

З огляду на вище викладене, актуалізується особистісно-професійна значущість будь-якого різновиду мобільності людини, яка набула статусу студента – соціальної, економічної, соціокультурної. Справа ще й у тому, що студентський вік є сензитивний для успішного формування в особистості «здатності оперативно перебудовуватись» залежно від ситуації, «реагувати на невизначеність та проблемність» умов життєдіяльності, тобто відповідних характеристик саме мобільності як особистісної якості. Це «накладається» на притаманні особам цього віку особливості – підвищена контактність; прагнення до самостійності і, водночас, ситуативність поведінки, пов'язаної з прорахунками наслідків ризику; домінуюча впевненість у собі, своїх можливостях тощо (Кічук, 2014).

Саморефлексія досвіду спрямування процесу особистісно-професійного становлення випускника магістратури як ноосферної особистості (зокрема, здатної до альтернативного підходу щодо організаційно-процесуальної розбудови дошкільної освіти, виявляючи соціальну мобільність і підприємливість, котрі базуються на людино-природоцентрованості), переконає у перевагах рефлексивно-гуманістичній парадигмі. Адже ж саме така площина осмислення проблематики дошкільної освіти і сприяє визнанню магістрами (на рівні переконань) незаперечності того, що такий заклад освіти постає інститутом соціалізації, який бере на себе відповідальність за опанування дитиною дошкільного віку соціоприродної гармонії.

Висновки. Ноосферна освіта підростаючого покоління в умовах вітчизняних реалій має певні відмінності, з-поміж яких ті, що визначає сучасне детермінує інформаційне суспільство, українська ментальність, де еколого-моральний імператив є домінуючим як історично, так і генетично.

Водночас у змісті, зокрема, вищої освіти це знаходить підкріплення здебільшого безсистемно. Теоретичний аналіз доробку дослідників проблематики ноосферної освіти дозволяє констатувати, що на часі розробка її наукових основ та визначення базових категорій ноосферної педагогіки. А останнє видається особливо цінним за сучасних умов, коли духовний світ особистості неухильно займає віртуальна дійсність.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- Біденко Є. Європейський вимір системи освітніх цінностей. *Вища освіта України*. 2019. № 4. С. 75-81.
- Здор О. Як запровадити брейдинг – новий механізм забезпечення якості освіти. *Практика управління закладом освіти*. 2021. № 2. С. 26-31.
- Зеленов Є. А. Планетарне виховання студентської молоді в умовах глобалізаційних процесів: монографія. Луганськ: НОУЛІЖ. 2009. 207 с.
- Культура якості: інвестиційна привабливість неосферної освіти: кол. монографія / за заг. ред. С. С. Єрмакової. Одеса: ВМВ. 2021. 240 с.
- Цибулько О. С. Духовні виміри сучасної освіти. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика: зб. н. пр.* Северодонецьк. Вип. 6 (93), 2019. С. 290-300.
- Kichuk A. V. The health of the modern student: to the question of the mental and

psychological components. *Georgian medical news*. 2019. (291). С. 85-89.

Kichuk A. V. Psycho-emotional state of students: Research and regulation. *Estudios de Economis Aplicada*, 2020. 38 (4).

Kichuk N. V. Technification of future preschool teachers` professional training: some aspects of a problem. *Science and education*, 2014. № 10. С. 87-89.

REFERENCES

Bidenko E. European dimension of the system of educational values. *Higher education in Ukraine*. 2019. № 4. Pp. 75–81.

Zdor O. How to introduce branding - a new mechanism for ensuring the quality of education. The practice of managing an educational institution. 2021. № 2. pp. 26-31.

Zelenov E. A. Planetary education of student youth in the conditions of globalization processes: monograph. Luhansk: NOULIZH. 2009. 207 p.

Quality culture: investment attractiveness of non-spherical education: count. monograph / for general. ed. S. S. Yermakova. Odessa: WWII. 2021. 240 p.

Tsibulko O. S. Spiritual dimensions of modern education // Spirituality of personality: methodology, theory and practice: coll. N. Severodonetsk - edit. 6 (93), 2019. pp. 290-300.

Kichuk A. V. The health of the modern student: to the question of the mental and psychological components. *Georgian medical news*, 2019. (291), С. 85-89.

Kichuk A. V. Psycho-emotional state of students: Research and regulation. *Estudios de Economis Aplicada*, 2020. 38 (4).

Kichuk N. V. Technification of future preschool teachers` professional training: some aspects of a problem. *Science and education*, 2014. № 10. С. 87-89.

АНОТАЦІЯ

У статті представлено результати аналітичної роботи, спрямованої на уточнення наукового статусу понять «ноосферна освіта», «ноосферна особистість», «ноосферна педагогіка». Контекстом аналізу постав особливий період особистісно-професійного становлення людини впродовж життєвого шляху – основний етап формування професійної ідентичності у закладі вищої освіти. Розвиток культури якості ноосферної освіти майбутнього фахівця в значній мірі зумовлений задіяністю ресурсів освітнього процесу. Йдеться, зокрема про надання студентам нових освітніх послуг – здатності до фахової самореалізації в умовах альтернативного закладу освіти.

Саморефлексія досвіду підготовки магістрів дошкільної освіти за освітньою програмою «Альтернативна дошкільна освіта» в Ізмаїльському державному гуманітарному університеті засвідчує про перспективність такого підходу в аспекті як надання студентам якісної ноосферної освіти, так і побудови у закладі вищої освіти платформи інтегрованого освітнього бренду.

Ключові слова: ноосферна освіта, ноосферна особистість, конкурентоздатний фахівець, ноосферні взаємини фахівця.